

AZƏRBAYCAN
XALQ
RƏQSLƏRİ

AZERBAIJA
PEOPLE
DANCE

RAJUB BƏHMEŇLİ

RAUF BƏHMƏNLİ

**AZƏRBAYCAN
XALQ
RƏQSLƏRİ**

"ADİLOĞLU" nəşriyyatı
BAKİ-2002

1

Redaktor: GÜLNAZ ABDULLAZADƏ

Bakı Musiqi Akademiyasının Elmi Tədqiqat və yaradıcılıq işləri üzrə prorektoru, bəstəkar, Fəlsəfə elmləri doktoru, professor.

Rəyçilər: VASİF ADIGÖZƏLOV

Bəstəkarlar İttifaqının İdarə Heyətinin I katibi, Respublikanın xalq artisti, professor.

ƏMİNƏ DİLBAZİ

Respublikanın xalq artisti, baletmeyster - rəqqasə.

ELNARƏ DADAŞOVA

Bəstəkar, Bakı Musiqi Akademiyasının dosenti.

Oxucularımız bu məcmuədə 150 Azərbaycan xalq rəqs nümunəsi ilə tanış olacaqlar. Təqdim olunmuş rəqlər 1983-cü ildən başlayaraq Azərbaycanın bir sıra bölgələrindən toplanmış, professional musiqiçilərin ifasından nota yazılmışdır.

Çox geniş yayılmış oyun havaları ilə yanaşı artıq yaddaşlardan silinməkdə olan rəqlərin olduğu kimi gələcək nəsllə ötürülməsində kitabın böyük əhəmiyyəti olacaqdır. Əsasən, qədim rəqs havalarından ibarət olan bu məcmuə bütün musiqi ictimaiyyəti üçün, Bakı Musiqi Akademiyasının, eləcə də Orta İxtisas Musiqi məktəblərinin tələbələri üçün Azərbaycan xalq musiqisinin öyrənilməsində gərəkli mənbədir. Azərbaycan xalq rəqləri bəstəkarlarımızın yaradıcılığında geniş istifadə olunacaq, rəqs kollektivlərinin repertuarını bəzəyəcəkdir.

0832578653
R   sifarişlə
121-2002

© R. Bəhmənli

ÖN SÖZ

“Azərbaycan Xalq Rəqsləri” məcmuəsi çoxillik axtarışların bəhrəsidir. Milli rəqslərimizin toplanması və araşdırılması işinin təməli 1983-cü ildə qoyulmuşdur. Qədim oyun havalarının öyrənilməsində atılan ilk addımlar S.Hacıbəyov adına Sumqayıt Orta İxtisas Musiqi məktəbindəki tələbəlik illərinə təsadüf edir. O illərdə adı dillər əzbəri olmuş, xalq rəqslərimizin mahir ifaçılarından **Əşrəf Əşrəfovun, Şəmsi İmanovun, Həsən Məhərrəmovun, Teyyub Dəmirovun, Məmmədəğa Ağayevin** qramofon vallarını əldə etmək, onların ifa etdikləri rəqs havalarını dinləmək gələcəkdə bu sahənin daha dərinə öyrənilməsinə təkan verirdi.

Sumqayıt Orta İxtisas Musiqi məktəbində “Azərbaycan xalq çalğı alətləri ilə tanışlıq” fənnindən dərs deyən, ifaçılıq sənətində öz yeri və öz yolu ilə tanınan nəfəs alətlərinin virtuoz ifaçısı **Ələkbər Əsgərov** haqqında xüsusi qeyd olunmalıdır. Ələkbər müəllimin istər radio və televiziya ilə çıxışı, istərsə də toy şənliklərindəki ifası bütün musiqiçilərin diqqətini cəlb edirdi. Çünki Ələkbər Əsgərov sənəti o dövrdə Respublikamızın ərazisində yaşayan, Azərbaycan xalq rəqslərimizi səsləndirən bir sıra erməni musiqiçilərinin ifasını çox geridə qoyaraq Azərbaycanın ifaçılıq sənətini zirvələrə ucaltmışdır. Onun ifa etdiyi “*Vaqzalı*”, “*Uzundərə*”, “*Mirzəyi*”, “*Qazağı*”, “*Keçiməməsi*”, “*Şalaxo*”, “*Qaytağı*” rəqsləri bu gün də təkrar olunmazdır.

1983 - 1985-ci illər tanınmış xanəndə **Qaraxan Behbudovun** dəvətindən sonra Azərbaycan Konsert Birliyindəki fəaliyyətlə, qastrol səfərləri ilə yadda qalmışdır. Qaraxan müəllimin rəhbərlik etdiyi ansamblın tərkibinə daxil olmaq gələcəkdə muğam dəstgahlarının, xalq mahnı və təsniflərinin, eləcə də dirinği və xalq rəqslərimizin daha mükəmməl ifasına nail olmağa zəmin yaradırdı. Ansambl Azərbaycanın bir çox rayonlarında (Saatlı, Sabirabad, Kürdəmir, Ağsu, Ucar, Göyçay, Ağdam, Füzuli, Qubadlı) qastrol səfərlərində olmuşdur. Bu səfərlərdən ikisi daha yadda qalandır.

1984-cü ilin iyun ayında Qubadlı rayonunun Mirlər kəndində geniş proqramla çıxış edərkən konsertin sonunda tamaşaçıların xahişi ilə 48 yaşlı kənd sakini İdris kişi səhnəyə qalxdı. O özü ilə gətirdiyi qara zurnada qədim bir rəqs ifa etdi. Onun musiqisi çox ürəyə yatımlı idi. Konsertdən sonra İdris kişi ilə söhbət etdikdə məlum oldu ki, bu qədim rəqsin adı “**Təhməzi**”dir. Rəqsi öyrənib nota yazmaq məqsədilə İdris kişiyyə müraciət etdikdə o, məmnuniyyətlə razı oldu və çox səbrlə rəqsi bir neçə dəfə təkrar ifa etməklə onun nota yazılmasına imkan yaratdı.

Yadda qalan səfərlərdən ikincisi Kürdəmir idi. Bu səfərin mühüm əhə-

miyyəti kəsb etməsinin səbəbi zurna və balamanın çox mahir ifaçısı. Əməkdar Mədəniyyət İşçisi adına layiq görülmüş Həsərət Hüseynovla görüş idi. Ansamblın görüşünə gələn və konsertdə iştirak edən bu böyük el sənətkarı Qaraxan müəllimin ünvanına xoş sözlər söylədi, ansamblı yeni-yeni səhnə uğurları arzuladı. Bu görüş taleyin qisməti idi. Konsert qurtardıqdan sonra səmimi söhbət əsnasında gənc bir ifaçının onunla yaxından tanış olmaq, xalq rəqslərimiz haqqında deyəcəklərini bilmək, ifasında oyun havalarını dinləmək istəyini gören Həsərət müəllim bu arzusunun gerçəkləşməsinə şərait yaratdı. Belə bir görüş artıq ertəsi gün 1984-cü il avqust ayının 18-də Kürdəmir şəhər Mədəniyyət Evinə baş tutdu. Bu səmimi insanın qonağı olmaq, onun fantastik ifasını eşitmək, Həsərət Hüseynov sənətinin seyrini duymaq böyük xoşbəxtlik idi. Onun ifasında səslənən qədim xalq rəqsləri əvvəlcə maqnitofon lentinə yazılmış, sonrakı illərdə nota köçürülərək məcmuəyə daxil edilmişdir. Bu rəqslər aşağıdakılardır:

"Hacıcan", "Cığatayı", "Kömürtəpə", "Qaryağdı", "Kəndiri", "Cıdır", "Sarı başlıq", "Ağırlama", "Qədim şəşəngi", "Zorxana", "Atlanma", "Musaxanı".

1989-cu ilə kimi artıq 20-dən çox xalq rəqsi toplanmışdır. Sonra bir müddət bu işə ara verilsə də, 1993-cü ildə artıq Bakı Musiqi Akademiyasının tələbəsi olarkən yenidən davam etdirilmişdir. Bu dəfə də atılan ilk addım uğurla nəticələndi. 1993-cü il mart ayının 4-də Qobustan rayonunun Duvanni qəsəbəsində yaşayan, məşhur zurna və balaman ifaçısı Əli Kərimovun (1874 - 1962) ən istedadlı tələbələrindən olan İzzətəli Zülfüqarovla görüş bütün ümidləri doğrultdu. Belə ki, onun ifasından çoxlu sayda rəqs musiqisi maqnitofon lentinə yazıldı və bu rəqslərin adları haqqında məlumatlar əldə olundu. Sonradan nota köçürülən həmin rəqslərdən "Kəsmə", "Heyva gülü", "Çervon", "Bənövşə", "Xurcun", "Şamaxı", "Bağdagülü", "Alma gülü", "Yasəmən", "Nilufəri", "Gəlin havası", "Cığ-cığa", "Əfruzə", "Müşkü", "Pambığı", "Səlvəri", "Çəhrayı", "Narıncı", "Tamara", "Pişro", "Balışı", "Sima", "Şamama", "Üç barmaq", "Pəhləvani", "Məxməri", "Çəmən", "Aysadı", "Mehribanı" məcmuəyə daxil edilmişdir.

1995-ci il xalq rəqslərimizin toplanmasında ən məhsuldar illərdən oldu. Qaradağ rayonu Sahil qəsəbəsindəki 28 saylı Uşaq Musiqi məktəbində müəllimlik fəaliyyəti məhz həmin ildən başlandı. Artıq uzun illər bu məktəbdə işləyən mahir qarmon ifaçısı, bacarıqlı müəllim Əsgər Əsgərəliyevlə tanışlıq görülən işdə mühüm nəticələrin əldə olunmasına səbəb oldu. Bakının Qobu kəndində anadan olmuş, hal-hazırda Lökbatan qəsəbəsində yaşayan 51 yaşlı Əsgər müəllim xalq arasında tanınmış sənətkarlardan sayılır. Hələ cavan yaş-

larından müxtəlif rəqs kollektivlərində çalışmış bu mahir ifaçı milli rəqslərimizin dərin bilicilərindəndir. Oyun havalarının toplanması işinə köməklik göstərəcəyinə məmnuniyyətlə razılıq verən Əsgər Əsgərəliyevin ifasından bir ilə yaxın müddət ərzində 90-dan çox xalq rəqsi nota yazılmışdır. Onlardan "Azərbaycan", "İnnabi", "Dilican", "Naz eləmə", "Xançobanı", "Qafqazi", "Tərəkəmə", "Tiflisi", "Darçını", "Lələ", "Naz-nazi", "Yaqutu", "Altı nömrə", "Nabat xanım", "Brilyantı", "Qızıl gül", "Qıtqılıda", "Uzundərə", "Toy", "Şağani", "Novruzgülü", "Şələlə", "Reyhani", "Züleyxa", "Ulduz", "Keçiməməsi", "Şalaxo", "On dördü", "Qazağı", "Qəşəngi", "Bakı", "Səməni", "Yaylıq", "Duy-duy", "Xalabacı", "Aşxabadı", "Matanı", "Zibəndə", "Şərur", "Turacı", "Dərvişi", "Qusar-çay", "Kintovarı", "Mixəyi", "Çanax qala", "Çıraq qala", "Məhərrəmkənd", "Qars", "Mərcanı", "Mirvari", "Çay dərəsi", "Yüz biri", "Beşaçılan", "Dərbəndi", "Almazı" daha qədim tarixə malik olan rəqslərdəndir.

✓Bakı Musiqi Akademiyasının kitabxanasından əldə olunmuş Elmlər Akademiyası Memarlıq və İncəsənət İnstitutu tərəfindən "Elm" nəşriyyatında 1981-ci ildə çap olunmuş "Azərbaycan Xalq Musiqisi" kitabı musiqi folklorumuz haqqında zəngin məlumatlar açıqlayır. Kitabın 17-ci səhifəsində yazılır: "M.Maqomayevin əlyazmaları arxivində 300-dən artıq Azərbaycan xalq musiqi əsərləri nümunəsi saxlanmışdır. Bu yazıların bir hissəsi qaralama şəklindədir. Xalq mahnı və rəqs musiqisinin 100 nümunəsi "Azərbaycan Xalq Yaradıcılığı" (əlyazması) məcmuəsinə daxil edilmişdir". Bu məlumatla bağlı əlyazmalar arxivinə edilən müraciət yenə də öz bəhrəsini verdi. Buradan 8 xalq rəqsinin not musiqisi əldə olundu. Məcmuəyə daxil olan bu rəqslər aşağıdakılardır:

"Ənzəli", "Naxçıvanı", Taciri, "Əndican", "Həngamə mey", "Şuşa", "Səlamı".

1996-cı ildə Radio və Televiziya Şirkətinin nəzdində fəaliyyət göstərən Nəriman Əzimovun rəhbərlik etdiyi S.Rüstəmov adına xalq çalğı alətləri orkestrində çalışan nəfəs alətləri ifaçısı Bəhrüz Zeynalovdan bir neçə rəqs toplansa da, məcmuəyə yalnız bir rəqs — "Cəngi" daxil edilmişdir.

Qədim xalq rəqslərimizin adları haqqında, onların yaranma tarixi haqqında məlumatların əldə olunmasında 80 illiyini bu yaxınlarda qeyd etdiyimiz, rəqs sənətinin inkişafında böyük zəhmətləri olan nəcib, mehriban insan. Azərbaycanın xalq artisti, baletmeyster - rəqqasə Əminə Dilbazinin zəhməti əvəzsizdir. 1996-cı ildə Əminə xanıma müraciət etdikdə o, toplanmış xalq rəqslərini böyük maraqla, çox diqqətlə dinlədi və sonra məmnuniyyətlə kömək edəcəyini bildirdi. O vaxtdan da çox böyük həvəslə öz yardımını göstərmişdir. Bu